

75. yılında MTA yada Türkiye'nin sanayileşme öyküsünün 75. yılı

Kurumlar vardır ülkemizde; adlarını sokakta, kahvede, evde, işyerlerinde, pazarda, otobüste seyahat ederken, dolmuş beklerken sıkça andığımız...

Örneğin; duble yollarda ya da otopanlarda rahat bir yolculuk yaparken TCK' yı, bir baraj veya sulama kanalı gördüğümüzde DSİ' yi, kent yaşamında alt yapı rahatlığımız söz konusu olunca İller Bankasını, ülkemizin beyaz altını olan bor konusunda Eti Holding'i, enerji söz konusu olduğunda EİEİ' yi, iletişimdeki teknoloji ve hız için Telekomu ya da bir elektrik faturasında haksızlığa uğradığımızı belirtirken EÜAŞ' yi anarız...

Hemen hemen hepimiz, bu kurumların ülkemiz için ne kadar önemli olduğunu biliriz.

Peki değerli meslektaşlar,

MTA deyince, ne aklımıza gelir, ne biliriz bu kurum hakkında?

Kısaltması MTA olan 3 harfli bir kurum ya da tam adıyla; Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü dendiğinde ne anlarız?

Bir kere adını tam olarak söyleyemeyiz. Maden Teknik diye söyleriz ya da Makine Kimya Endüstrisi ile karıştırırız.

Diyelim bunları doğru söyledik; o zaman MTA' nın ne yaptığı konusunda pek bir fikrimiz yoktur ya da ayıp olmasın diyerek bir şeyler söylemek istersek en azından arkeolojik araştırmalarla karıştırırız...

İşte bugün ben sizlere ismini dahi söylerken zorlandığımız, halk arasında çokça bilinmeyen, ülkemiz yurttaşlarının günlük yaşamlarında çokça hissetmedikleri bir kurumu anlatacağım.

Bu kurum benimde mensubu olmaktan onur duyduğum, bu ülkenin oluşturduğu dünya değerlerinin en başlarında yer alan, ülkemizin yüz akı MTA Genel Müdürlüğü'dür.

Aslında anlatacağım kurum ülkemizin bir anlamda AYDINLANMA ve KALKINMA öyküsüdür. Çünkü MTA'

nın tarihi aynı zamanda, ülkemizin sanayileşme ve endüstrileşme tarihiyle EŞ ZAMANLIDIR.

Anlatmak istediğim; 1935 den bu tarafa tam 75 yıldır bu ülkenin dağlarında tepelerinde, ellerinde haritaları ve çekiçleri ile bakır, kurşun, çinko ve altın gibi maden arayanların, petrol, kömür, asfaltit ve jeotermal gibi enerji hammaddesi arayanların, yaşamın olmazsa olmazı su arayanların, sağlıklı yerleşim alanlarını seçenlerin, deprem üreten fayları bulanların, ya da biraz önce herkesin günlük yaşamında sıkça karşılaştığı, aktarmaya çalıştığım karayollarına DSİ' ye ya da bir çok kamu kurumuna ve özel sektöre bilimsel veri üreten, yolların, barajların, hidroelektrik santrallerinin, kentlerin, köprülerin nerelere yapılması gerektiğini söyleyen, kendi bünyesinden Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Karadeniz Bakır İşletmeleri, Türkiye Kömür İşletmeleri ve benzeri kurumları yaratabilen, üniversitelerimize akademisyen yetiştiren bir avuç yurtsever ülke insanının bugünlere miras bıraktığı bir kurumun hikayesidir.

I. Dünya Savaşı sonrasında ülkemiz emperyalizme karşı top yekün bir başarı kazanmış, yoksul fakat bağımsız ve onurlu bir ülke konumuna geçmiştir. Bu zaman diliminde Türkiye Cumhuriyeti' nin genç kadroları, ülkenin ekonomik kalkınması hakkında düşünmeye ve sorular sormaya başladılar.

NASIL KALKINACAĞIZ? Aslında bu soruların yanıtı basittir. 1850'li yıllardan itibaren kömürün bulunuşu ile sanayi devrimini yapmış, kalkınmış, zengin ve gelişmiş ülkelerin yaptıkları gibi, yani kendi yer altı kaynakları üzerinde yükselen bir sanayileşme modeli ile kalkınmadır... Evet, bu noktadan hareketle ülkemizin kalkınması için öncelikle yer altı kaynaklarımızı arayıp bulmamız gerekmektedir ve bunun içinde bir kuruma gerek vardır, derler.

Bu konuda karar verilmiştir ancak hikaye bitmez. Bulunan kaynakların işletilmesi gerek, derler. Buda yetmez kalkınma için, endüstrinin ya da sanayinin can

suyu gerek derler, yani sanayinin olmazsa olmazı ENERJİ üretmeliyiz derler...

Tartışma bitmiştir...

Yer altı kaynaklarını arayıp bulacak kurum MTA' dır. Bulunanları işletecek kurum ETİBANK' tır. Enerjiyi üretecek kurum ise EİEİ' dir. Bütün bu işler için kredi sağlayacak kurumda SÜMERBANK' tır.

Yıl 1935 ve cumhuriyetin ilanından henüz 12 yıl geçmiştir.

İşte MTA' nın ve Ülkemizin kalkınma öyküsü böyle başlamıştır. 1935'de, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, sanayide kalkınmayı sağlayacak adımların atılması ve teknoloji kullanan bir ülke durumuna gelmesi için doğal kaynaklarımızın aranması ve ekonominin hizmetine sunulması amacıyla Atatürk'ün talimatları ile; 14/06/1935 tarihinde kabul edilen ve 22/06/1935 Tarihinde yayımlanan 2804 Sayılı Kanunla MADEN TETKİK VE ARAMA ENSTİTÜSÜ olarak kurulmuştur.

Amacında; "Memleketimizde işletilmeye elverişli maden ve taş ocağı sahalarının bulunup bulunmadığını, işletilen maden ve taş ocaklarının daha faydalı surette işletilmelerinin şartlarını araştırmak ve buna yönelik olarak da arama işlemleri, bilimsel, jeolojik ve teknolojik tetkikleri yapmak, harita, plan ve kesitleri hazırlamak ve rantabilite hesapları yapmak ve memleketin madenlerinde ve maden sanayinde çalışacak teknik personel ve kalifiye işçi yetiştirmek" olarak belirlenmiştir.

Bugün ülkemizde yaşayan insanların büyük bir bölümünün MTA ile direk ilgilerinin olmadığı bilinmektedir. Ama bu yurttaşlar farkında olsun ya da olmasın günlük yaşamlarında evde, işyerinde, sokakta veya tatilde nerde olurlarsa olsunlar, MTA ile dolaylı olarak temastadırlar. Elleri MTA' ılıarın ellerine değişiyor. Nasıl mı? Yemek yerken kullandığımız çatalda ve kaşıқта, su içerken bardağınızda, evde izlediğiniz televizyonda, kullandığınız bilgisayarda, bindiğiniz otomobilde, işyerlerinizde ve her yerde, kısaca her evin bacasında MTA' nın emeği tüter. Çünkü, tüm bu sayılan eşyaların hammaddelerini arayıp bulan MTA' dır.

MTA bir költürdür. 1935 den günümüze ülke içinde yarattığı tüm değerlerle bir yaşam biçimidir, MTA ülkemizin ilklerini yaratan kurumdur.

Ülkemizde ilk petrol Raman' da, MTA tarafından bulunmuştur. İlk petrol rafinerisi de yine MTA tarafından kurulmuştur. Keban'daki Simli Kurşun; Murgul-Çakmakaya, Çayeli-Madenköy'deki bakır; Guleman'daki krom; Seydişehir'deki alüminyum; Bursa-Uludağ'daki volfram; Mardin-Mazıdağ'ındaki fosfat rezervleri MTA tarafından bulunmuştur. Bor Rezervinin yansından fazlası Balıkesir-Bigadiç, Bursa-

Kestelek, Kütahya-Emet, Eskişehir-Kırka da bulunmuş olup Eti Maden tarafından işletilmektedir. Beypazarı Trona yatağı ve Sivrihisar-Kızılcaören Barit-Fluorit-NTE ve Toryum (Bastnazit) dan oluşan kompleks cevher yatağı MTA tarafından bulunmuştur. Ülkemizde petrol, kömür, demir, bakır gibi madenlerimizi ilk bulan ve bunlara bağlı TPAO-TKİ-TTK-TDÇİ-ETİ MADEN gibi kurumların oluşumuna sebep olan kurum yine MTA'dır.

Zonguldak taşkömürü havzasında, bugün bilinen ve TTK tarafından işletilen rezervlerin büyük bir kısmı, Kütahya-Tavşanlı-Tunçbilek-Seyitömer, Manisa-Soma, Çanakkale-Çan, K.Maraş-Elbistan, Muğla-Yatağan, Hüssamlar, Ankara-Beypazarı linyit yatakları MTA tarafından bulunmuştur. MTA geleceği gören misyonu ve vizyonu geniş bir kurumdur. Daha 1960'lı yıllarda dünya enerji krizi yaşadığında Manisa Salihli Köprübaşında uranyum tesislerini kurmuş, ilk sarı pastayı üreterek nükleer enerji ile ilgili çalışmıştır. Yine aynı yıllarda Marmaris' te güneş enerjisi eldesi için pilot çalışmalar yapmış ve ilk güneş enerjisini üretmiştir. Ülkemizde ilk altın işletme pilot tesisini kurmuştur. İlk kampüs yerleşke sistemini getirmiştir.

Bu ilklerin getirdiği özgüvenden dolayı, MTA bir ailedir. Güzel Ülkemin, güzel dağlarında yer altı kaynaklarını ararken çadırlarda ya da bir köy evinde aile dayanışmasını yaşatmışlardır. MTA bir aydınlanmacı kurumdur. Dağ başında rastladığı köylüden çobana kadar bildiklerini aktarmaktan çekinmez.

- MTA SANAYİNİN ANASIDIR.
- MTA ÜNİVERSİTELERİN HOCASIDIR.
- MTA BİLGİSİNİ PAYLAŞAN VE PAYLAŞTIKÇA ÇOĞALAN YAŞAM FELSEFESİDİR.

Yukarıda değinmeye çalıştığım süreçle, ülkemizin kalkınma sürecine imza atan yüz akı kurumlarımızın başında gelen MTA, 1970'li yıllara kadar dünyada sayılı jeoloji kurumlarından biri olarak ülke ekonomisine inanılmaz katkılar yapmıştır. Ancak küreselleşme rüzgarından kurtulamamış, ülkede uygulanan kamuyu küçültme, işlevsizleştirme politikalarından oldukça etkilenmiştir.

Dünyada eşdeğer ve/veya benzer kuruluşlarla yarışmış ve bu konuda kendisini kabul ettirmiş olmasına karşın 12 Eylül darbecileri tarafından 1983 yılında Enstitü kimliği elinden alınarak ismi Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Böylece bilimsel araştırmalar yapan özerk kamu kurumu bu dönemden sonra politik atamalarla siyasi iktidarların oyuncağı durumuna sokulmuştur. 1985 yılında 3213 sayılı Maden Yasası ile de maden arama alanı daraltılmış, dünyadaki eşdeğeri ve/veya benzeri kurumlar teknolojik donanım ve yönetim anlayışı bakımından kendilerini sürekli yenilerken MTA'nın bırakınız kendisini yenilemesini, geriye götürülmesine adeta çanak tutulmuştur.

Son 30 yıllık dönemde gittikçe gerileme sürecini yaşayan MTA, siyasilerin kadrolarını yerleştirdiği bir kurum haline getirilmiş, deneyimli eleman kadrosu ya

emekli olmuş, ya da MTA'dan aradığını bulamayanlar başta üniversiteler olmak üzere diğer kuruluşlara geçmeyi yeğlemiştir. Emekli olanların veya ayrılanların yerine yeterli sayıda genç eleman alamamış, aldıklarını da yeterince yönlendirememiş ve jeolojik çalışmalarda oldukça önemli olan usta-çırak ilişkisi giderek tarihe karışmıştır. Siyasi amaçlı olarak gidilen bölgeleşme sisteminde bölge merkezleri hiçbir plan ve programa dayandırılmadan rastgele seçilmiş ve böylece MTA'nın yapısı hantallaştırılmıştır. Dünyada MTA eşdeğeri ve/veya benzeri kurumların bütçelerinin önemli bir bölümü ülkemizde olduğu gibi devlet tarafından, az bir kısmı da kendi öz kaynaklarından karşılanmaktadır. Özellikle son 15- 20 yıldan beri bütçeden MTA'ya ayrılan kaynak neredeyse, sadece personel giderlerini karşılayabilmekte, bu kaynaktan araştırmaya ayrılan pay ise %2-3'le sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla 1980 yılı öncesinde yenilikleri izleyen, bilim ve teknolojiye yeni gelişmeler ışığında program yapan, ve ülke gereksinimlerini araştırıp bu doğrultuda proje üreten bir kurum olmaktan çıkmış, rutin işlerle uğraşan, siyasilerden gelen talepleri karşılayan, yeniliklere kapalı bir kuruluş haline getirilmiştir. Yetkinliği tartışılan, hiçbir bilimsel projede görev almamış, tek özellikleri iktidara yakın olmak olan ve hiçbir bilimsel bilgi birikimi olmayan kişilerin siyaseten yönetici olarak atanmaları özellikle son 20 yıldan beri vazgeçilmez bir davranış biçimi olmuştur. Bir konuda veya bir dalda bilgi sahibi olmak için bir ömürlük zaman azdır. Ancak ülkemizde mevki sahibi olmak için bir gece veya 1- 2 gün, bilemedin 1-2 ay çok uzun bir zaman sayılır. 1- 2 günde, bazen bir gecede hiçbir altyapısı olmadan mevki sahibi olanlar, bir ömür boyu süren gayretlerle sahip olunabilen bilgiye bir gecede veya 1-2 günde sahip olduklarını zannederler. Yönetim erkini ellerine alıp yönlendirici ve denetleyici olurlar ve hatta çok önemli kritikler yaparlar. Merhum Uğur Mumcu'nun vurguladığı gibi "bilgi sahibi olmadan fikir sahibi" olurlar. Bu yaklaşım ve uygulamalar MTA'da geçmişte de yaşanmış ve hala yaşanmaktadır.

Özellikle yönetici atamalarında hakkaniyet ve liyakat gözetmeyen, keyfi yönetim anlayışının kurumun bilimsel birikim ve etkinliğini zaafa uğratması, içinin boşaltılması ve işlevsizleştirilmesi kaçınılmaz olmuştur ve bunun acı sonuçlarını bugün hep birlikte yaşıyoruz.

Hali hazırda deneyimli ve bilgi birikimine sahip, yurtsever az sayıdaki personelin üstün gayretleriyle çalışmalarını sürdüren MTA' yı 75. kuruluş yılında anlamak ve üzerinde düşünmek biz yurttaşların en temel görevidir. Sanırım hem yurttaş hem jeoloji mühendisi olarak bu görev biz jeologların 2 kez görevidir. Nice yıllar sevgili güzel kurumum ve iyi ki varsın...